

**VÝSTUPY Z CELOSTÁTNÍ KONFERENCE MŠMT, MLPRPaL a PROUDu
„HOMOFOBIE A TRANSFOBIE JAKO TÉMA PRO ČESKOU ŠKOLU“,
konané na MŠMT 30. října 2014,**

Aktuální kontext prevence homofobie a transfobie ve školním prostředí

Třebaže šikana ve školách může zasáhnout kohokoliv, zvláště ohrožení jsou ti žáci a ty žákyně, jejichž genderová identita nebo chování se liší od jejich pohlaví. Jakkoliv se LGBTI děti vyskytují v kolektivech v menšině (statisticky cca 1-2 lidé ve třídě), v měřítku školy nejde o zanedbatelnou skupinu. Právě naopak, tato skupina je ohrožena celou řadou rizik, jejichž preventivní řešení prospěje kolektivu jako celku.

Homofobní a transfobní šikana má pro svou veřejnou a velmi osobní povahu dalekosáhlé negativní dopady na sebevědomí, duševní zdraví a studijní výkon mladého člověka. Nedávný průzkum UNESCO v 37 zemích světa znovu prokázal přímou závislost mezi homofobní šikanou a výrazným zvýšením jevů jako:

- záškoláctví
- předčasné odchody ze vzdělávání
- studijní neúspěšnost

Systematická prevence homofobní šikany na školách vychází z požadavků antidiskriminační legislativy ČR. Mimoto nachází oporu ve Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2020, k jejímuž naplňování přímo přispívá. Zřejmá je zejména návaznost na prioritní cíl 3.1., tj. snižovat nerovnosti ve vzdělávání, tj. rovné podmínky ve vzdělávání mají být zajištěny nejen formálně, ale také efektivním preventivním působením tak, aby „výsledky byly co nejméně předurčovány faktory, které nemůže jedinec ovlivnit.“ Proto MŠMT, MLPRPaL a Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z.s. (PROUD) připravili konferenci, která se závažnému tématu homofobie a transfobie specificky věnuje i v českém kontextu.

Konference byla zahájena náměstkem ministra pro vzdělávání Mgr. Fidrmucem, jenž deklaroval plnou podporu a připravenost MŠMT pro okamžité systematické řešení problematiky homofobie a transfobie v žákovských kolektivech.

Mezinárodní standardy UNESCO, závěry Rady Evropy, stejně jako zkušenosti napříč EU, USA, ale také např. JAR, Taiwan, Austrálie atd. zdůrazňují potřebu řešit homofobní a transfobní šikanu specificky, aktivně, koncepčně a na všech úrovních vzdělávacího systému. Dobrou praxí v tomto ohledu shrnuje příručka GALE, stejnojmenné mezinárodní platformy, odborně garantující aktivity UNESCO v tématice LGBTI inkluzivního vzdělávání.

Českou zkušenost s existující homofobií a transfobií na školách zprostředkovali krajsí a školní metodici a metodicky prevence. Shodli se, že homofobie a transfobie jsou jevy, které se v českých školách (zejména ve verbální rovině) objevují často. Celá polovina z přítomných měla již přímou opakovanou zkušenost s eskalací ve vážné případy psychické šikany, vyloučení z kolektivu a vrstevnického života i s případy fyzického napadání. Aby se tyto případy do budoucna minimalizovaly a preventivně ošetřily, je nutné napříč školským systémem i směrem k studujícím a rodičům pevně a jasně komunikovat takový model inkluzivního vzdělávání, ve kterém je odlišnost a rozmanitost považována za přirozenou vlastnost zdravého lidského společenství, a v němž jsou fenomény homofobie a transfobie na školách považovány za nepřijatelné a vysoce rizikové.

2

Výstupy

S ohledem na mezinárodní závazky a standardy UNESCO, antidiskriminační legislativu a Strategii vzdělávací politiky 2020, a na závazek systematického řešení homofobie a transfobie ze strany MŠMT, přítomní regionální zástupci a zástupkyně krajských a školních metodiků prevence, zástupci a zástupkyně orgánů státní správy, nevládních organizací a akademičtí pracovníci navrhli následující kroky pro koordinované řešení problematiky homofobie a transfobie na školách:

(1) Téma prevence homofobie a transfobie bude jasně komunikováno mezi prioritami vzdělávacích politik MŠMT a návrh preventivních kroků MŠMT jako vedoucího koordinačního orgánu bude zapracován do akčního plánu Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020;

(2) Bude vytvořena stálá expertní platforma na úrovni MLPRPaL, MŠMT a expertů na LGBTI inkluzivní vzdělávání z akademické sféry;

(3) MŠMT zajistí krajským metodikům a školám specifickou metodickou podporu pro oblast homofobie a transfobie, v první řadě půjde o dotisk a distribuci příručky „Homofobie v žákovských kolektivech“ od Ireny Smetáčkové Ph.D. a PhDr. Richarda Brauna, a to v tištěném nákladu min. 1 výtisku na školu;

Výstupy z celostátní konference MŠMT, MLPRPaL a PROUDu „Homofobie a transfobie jako téma pro českou školu“, konané na MŠMT 30. 10. 2014.

(4) V rámci další revize kurikulárních dokumentů bude téma homofobie a transfobie a genderově citlivé výchovy zakomponováno do Rámcových vzdělávacích programů pro MŠ, ZŠ s ŠŠ;

(5) MLPRPaL a MŠMT iniciují celorepublikové tematické šetření k přítomnosti homofobie a transfobie na školách ze strany ČŠI;

(6) Při pravidelných poradách MŠMT s krajskými a oblastními koordinátory prevence a s vedoucími školských odborů na krajských úřadech bude vytvořen prostor pro prezentaci tématu prevence homofobie a transfobie;

(7) MŠMT ve spolupráci s Národní radou dětí a mládeže zajistí zvyšování odborných kapacit pracovníků a pracovníc v neformálním vzdělávání v oblasti práce s tématem prevence homofobie a transfobie ve vrstevnických kolektivech;

(8) S příslušným útvarem NÚV bude navržen odborný seminář pro metodiky a metodičky prevence školských poradenských zařízení (PPP, SPP);

(9) Sdílení dobré praxe krajských a školních metodiků, výchovných poradců a všech dalších aktérů bude pravidelně opakováno, a odprezentuje se zde vyvinutá akce v uplynulém roce, zároveň zde bude pokračovat síťování všech aktérů za participace MŠMT a dalších institucí;

(10) Všichni zúčastnění aktéři se zavázali, že se budou problematikou homofobie a transfobie a její prevencí nadále systematicky zabývat.

Tato doporučení budou postupně komunikována se všemi klíčovými aktéry v dané problematice, tj. zejména s MŠMT, MLPRPaL, MPSV, Úřadem vlády ČR, Výborem pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu PSP ČR, Výborem pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Senátu PČR, Zastoupením Evropské komise v ČR, a dále také s vybranými ambasádami zemí, které mají s řešením problematiky zkušenosti (USA, Nizozemí, Velká Británie, Švédsko, aj.).

Odpovědná osoba za PROUD, z.s.:

Mgr. Zdeněk Sloboda (608 831 862, zdenek.sloboda@proudem.cz)
jednatel spolku,
PROUD z.s., Opatovická 18, Praha 1

Přílohy:

- (1) Evaluace účastnických dotazníků (1s.)
- (2) Doporučení pracovních skupin metodiků a metodiček prevence (1s.)

PŘÍLOHA 1

Evaluace účastnických dotazníků

Homofobie a transfobie jako specifický problém na českých školách

- Více než polovina dotazovaných metodiků a metodiček musela sama homofobní nebo transfobní situaci řešit, necelá čtvrtina z nich pak opakovaně. Dotazovaní se jednoznačně shodli na tom, že homofobní a transfobní chování ve školách přítomno je, nezřídka ve svých vysoce rizikových formách šikany.
- 4/5 metodiků a metodiček se setkala s vážnými projevy fyzické nebo psychické homofobní nebo transfobní šikany, polovina z nich opakovaně. V podobě stigmatizujících vtipů, nářeků a nadávek se všichni metodici a metodičky nezávisle na sobě shodli, že se jedná o běžný jev na českých školách.

Metodická příručka Smetáčkové a Brauna se osvědčila, ale není dostatečně rozšířena

- Příručku "Homofobie v žákovských kolektivech" od Ireny Smetáčkové a Richarda Brauna zná pouze necelá polovina oslovených metodiků a metodiček. Přitom z těch, co tuto příručku znali, ji velká většina opakovaně využívala.
- Většina metodiků a metodiček řešila situace homofobní nebo transfobní šikany bez použití jakýchkoliv metodických materiálů, ostatní použili jiné zdroje, které však postrádaly buď specifické zaměření na LGBTI tematiku nebo naopak na školní prostředí (např. výstupy projektů inkluzivního vzdělávání, časopisecké články apod.).

4

Společné kroky systémové prevence

- Za klíčovou dotazovaní považují specifickou metodickou podporu pro oblast homofobie a transfobie ze strany MŠMT, tedy vytvoření materiálů pro krajské a školní metodiky a metodičky a materiálů pro vyučující.
- Ze systémových řešení bylo vedle širších systémových opatření zdůrazněno jako vhodné vytvoření mezioborové, mezíresortní platformy pro rozvoj možností implementace tématu. Více než polovina dotazovaných odborníků a odbornic by uvítala širší implementaci tématu inkluze LGBTI lidí společností do aktuálního kurikula. Zhruba dvě třetiny dotazovaných by považovaly za vhodnou podporu školských pracovníků a pracovníc v podobě školení, stejně jako podporu spolupráce s mimoškolními organizacemi, jež se tématem zabývají.

PŘÍLOHA 2

Doporučení pracovních skupin metodiků a metodiček prevence

Pracovní skupiny se homo- a transfobií zabývaly jak v užším kontextu konkrétní situace a školy, tak se dotkly i návrhů systematické a preventivní povahy:

- Přítomní vyzdvihli potřebnost oficiálního tematického průzkumu ČŠI na toto téma, a také začlenění tematiky homofobie a transfobie do současných depistážních dotazníků. Téma by mělo být zohledněno také při šetření na školách. Dále byla zdůrazněna potřeba komunikovat inkluzi ve škole jako pevný princip a normu, na kterou se mohou ve škole všichni spolehnout, a kterou budou všichni pracovníci školy schopnou komunikovat směrem k rodičům. Za tím účelem by podle přítomných měl být vytvořen systém vzdělávání pedagogických pracovníků (od vedení škol, přes školní metodiky a metodičky ke všem zaměstnancům školy). Prvním krokem na cestě k takovému systému by měla být konkrétní metodická podpora ze strany MŠMT krajským i školním metodikám a metodikům a ředitelkám/ ředitelům škol.
- Metodická podpora (informace o materiálech, školeních, příp. poradenství) vyučujících, ředitelů a ředitelky by měla probíhat jak přes pravidelné porady ředitelů se zřizovateli škol, tak přes představení v pedagogicko-psychologických poradnách, oborových časopisech. Zcitlivující semináře s LGBTI tematikou budou doporučovány ve formě instrukce z krajů (školský odbor nebo krajské metodiky/čky prevence), přitom by měl být dán důraz na kvalitu lektorů a lektorek (certifikované školení). Ohledně obsahu školicích seminářů byla zdůrazněna potřeba praktické části s modelovými situacemi (např. „Jak začít rozhovor s...“). Z hlediska rizikovosti homofobie a transfobie přítomní jako nejohroženější identifikovali zejména SOU a SOŠ a školy mimo Prahu (více chlapecké kolektivy, „maskulinní obory“, muži-technici vyučující), kde nejsou příliš vyučovány společenskovědní předměty a i finance na tyto aktivity jsou relativně omezeny.
- Na úrovni školy metodičky a metodici vyzdvihli potřebnost třídnických hodin pro systematickou práci s obecnou dynamikou školního kolektivu. Tyto hodiny by ideálně měly být doplněny individuálními pohovory třídních vyučujících s žáky/němi, přičemž vyučující by měli mít možnost se dále externě odborně poradit. Politika nulové tolerance nesnášenlivosti by měla být zakotvena do strategických cílů škol, příp. etických kodexů a samozřejmě do školních řádů (tj. výrazy „homofobie“ a „transfobie“ by měly být vedle dalších jevů v těchto dokumentech výslovně zmíněny, aby nenechaly nikoho na pochybách (vyučující, LGBTI děti, rodiče, potenciální útočníky atp.).
- Na úrovni řešení konkrétní situace obtěžování či šikany ve škole přítomní zdůraznili potřebu zjistit širší kontext daného útoku/ obtěžování, jeho četnost a motivy. Útočníkovi/ci by měly být zpřítomněny důsledky jeho/jejího jednání, a fakt, že homofobní/transfobní obtěžování nebo šikana není přípustné.